

คำวินิจฉัย (พิตวา) จุฬาราชมนตรี ที่ 03/2556

เรื่อง การแปรสภาพของนะญิส (อิสติฮาละฮ์)

คำถาม : การแปรสภาพของนะญิสจากสถานะเดิมไปสู่สถานะใหม่มีข้อชี้ขาด
อย่างไร ?

คำวินิจฉัย

: الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحابه أجمعين ... وبعد

การแปรสภาพ หมายถึง การที่สิ่งนั้นๆ เปลี่ยนแปลงจากลักษณะหรือภาวะเดิมของตัวเอง
ไปเป็นอย่างอื่น เช่น สิ่งปฏิกูลกลายเป็นขี้เถ้า สุรากลายเป็นน้ำส้มสายชูและสุราก็กลายเป็นเกลือ
 เป็นต้น

ฝ่ายอัล-ฮะนะฟียะฮ์ นิยามการแปรสภาพว่าหมายถึง การเปลี่ยนเป็นอื่นของตัวสสารหรือการ
เปลี่ยนภาวะเดิมของตัวเอง (1)

ฝ่ายฮันบะลียะฮ์ นิยามว่าหมายถึง การแปรเปลี่ยนของสิ่งนั้นๆ จากลักษณะหนึ่งไปเป็น
ลักษณะอย่างอื่นที่ต่างออกไป (2)

ฝ่ายอัล-มาลิกียะฮ์ นิยามว่าหมายถึง การเปลี่ยนสภาพของวัตถุ (สสาร) จากคุณลักษณะต่างๆ
ของตัวและพื้นสภาพจากชื่อเดิมของตัวเอง (3)

บรรดานักวิชาการเห็นพ้องกันว่า สุรานั้นสะอาดได้เมื่อมันแปรสภาพเป็นน้ำส้มสายชูด้วยตัว
ของมันเอง ส่วนการทำให้สุราแปรสภาพเป็นน้ำส้มสายชูด้วยการใส่บางสิ่งลงไป เช่น เกลือ เป็นต้น
ซึ่งเรียกว่า อัต-ตัจลีล ทัศนะที่มีน้ำหนักรู้สึกว่ากระบวนการดังกล่าวจะไม่ทำให้สุราเป็นสิ่งสะอาด

(1) อัต-ตุรฎูมุดดีน : 1/120

(2) อัล-มััจญมูอ์ : 55/1

(3) มะวาฮิบ อัล-ญะลีล : 1/97

และไม่อนุมัติเช่นเดียวกับสุราในสภาพปรกติ ส่วนกรณีการนำสุราออกไปฝั่งแดดแล้วเก็บเข้าที่ร่มหรือกระทำกลับกันจนกระทั่งสุราแปรสภาพเป็นน้ำส้มสายชูโดยไม่มี การใส่วัตถุบางอย่างลงไปนั้น ฝ่ายอักษ-ชาฟิยะฮ์ถือว่า น้ำส้มสายชูที่ได้จากสุราด้วยวิธีการเช่นนี้เป็นสิ่งที่สะอาดและเป็น ที่อนุมัติ ตามคำกล่าวในมัซฮับที่ถูกต้องที่สุด (อะเศาะหุลเกาว์ลียน์) สำหรับฝ่ายอัล-ฮานาฟิยะฮ์ถือว่าสุรา ที่แปรสภาพเป็นน้ำส้มสายชูด้วยการใส่วัตถุบางอย่างลงไปนั้นเป็นสิ่งที่สะอาด ⁽¹⁾

หลักฐานของทัศนะที่มีน้ำหนัก

หะดีษของอะนัส رضي الله عنه ว่า ท่านนบี صلى الله عليه وسلم ถูกถามถึงสุราที่ถูกทำให้เป็นน้ำส้มสายชูว่า อนุมัติหรือไม่? ท่านนบี صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “ไม่” (บันทึกโดย มุสลิม : 1983)

หะดีษของอะนัส رضي الله عنه ว่า อับดุลอะฮ์ رضي الله عنه ถามท่านนบี صلى الله عليه وسلم เกี่ยวกับบรรดาเด็กกำพร้าที่รับมรดกเป็นสุรา ท่านนบี صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “จงเทมันทิ้งเสีย” อับดุลอะฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า เราจะไม่ทำให้สุราเป็นน้ำส้มสายชูตอกหรือ? ท่านนบี صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “ไม่” (บันทึกโดย อับดุลอะฮ์ : 3675)

นักวิชาการอธิบายว่า คำห้ามในหะดีษที่รายงานโดยอะนัส มีนัยยะว่าเป็นสิ่งต้องห้าม เพราะถ้าหากมีช่องทางในการแปรสภาพสุราให้กลายเป็นสิ่งที่ได้แล้วก็ยอมไม่อนุญาตให้เทสุราซึ่งเป็นทรัพย์สินมรดกนั้นทิ้ง และท่านนบี صلى الله عليه وسلم ก็จะต้องแนะนำแก่อับดุลอะฮ์ رضي الله عنه ในเรื่องนี้ เพราะเป็นทรัพย์สินมรดกอันเป็นสิทธิของเด็กกำพร้า ซึ่งการดำเนินการโดยบกพร่องในทรัพย์สินของพวกเขาเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามศาสนบัญญัติ ดังนั้น ถ้าหากการทำให้สุราเป็นน้ำส้มสายชูเป็นที่อนุมัติแล้ว ก็เท่ากับว่าการสั่งให้เทสุราทิ้งเป็นการทำให้ทรัพย์สินมรดกของเด็กกำพร้าเกิดความเสียหาย เพราะสามารถเอาประโยชน์ได้ และบุคคลที่เทสุราทิ้งคืออับดุลอะฮ์ رضي الله عنه ก็จำต้องชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ทั้งหมดที่กล่าวมามีได้เกิดขึ้น แสดงว่าการทำให้สุรากลายเป็นน้ำส้มสายชื่อย่อมเป็นสิ่งต้องห้าม

สำหรับนะญิสอื่นที่มีใช้สุรานั้น นักวิชาการมีความเห็นต่างกันในเรื่องของการแปรสภาพว่าเป็นสิ่งที่ทำให้นะญิสเหล่านั้นกลายเป็นสิ่งสะอาดหรือไม่?

นักวิชาการฝ่ายอัล-ฮนะฟียะฮ์ มีทัศนะว่า การแปรสภาพของตัวสารหรือวัตถุใดๆ ที่มีใช้สุรา เช่น สุกรและซากสัตว์ตกลงไปในบ่อเกลือ แล้วต่อมาสุกรหรือซากสัตว์นั้นได้กลายเป็นเกลือ ก็ถือว่าเกลือนั้นรับประทานได้ และมูลสัตว์หรือสิ่งปฏิกูลที่ถูกเผาแล้วกลายเป็นขี้เถ้าก็ถือเป็นสิ่งที่สะอาดในทัศนะของอิหม่ามมุฮัมมัดอิบน์อูลุฮะซัน ซึ่งในตำราอัล-มุฮัยฏ ระบุว่า อิหม่ามอะบูฮะนีเฟะฮ์ และนักวิชาการในมัซฮับได้เลือกทัศนะของอิหม่ามมุฮัมมัดในเรื่องนี้ โดยให้เหตุผลว่า เพราะศาสนาถือว่าคุณลักษณะของความเป็นนะญิสเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาวะเดิมของสิ่งนั้นๆ ซึ่งในกรณีการ

(1) อัล-อัญอิมะฮ์ วัชชะบาอีย์ ฟิลฟิฮิลอิสลามียะ; ดร.อับดุลอะฮ์ رضي الله عنه มุฮัมมัด อับดุลอะฮ์ رضي الله عنه : หน้า 129

แปรสภาพตามตัวอย่างข้างต้นไม่มีภาวะเดิมของสิ่งนั้นๆ เหลืออยู่ เพราะขาดส่วนประกอบตามนัยของภาวะเดิม ดังนั้นเมื่อส่วนประกอบตามนัยของภาวะเดิมแปรสภาพไปทั้งหมด เกลือจึงมิใช่กระดุกและเนื้ออีกต่อไป

ในตำราฮัฟตีฮิลเกาะดีร์ ระบุว่า น้ำผลไม้คั้นเป็นสิ่งสะอาด แล้วต่อมากลายเป็นสุรา สุรานั้นก็เป็นนะญิส แล้วต่อมากลายเป็นน้ำส้มสายชู น้ำส้มสายชูนั้นก็เป็นสิ่งสะอาด เราจึงรู้ได้ว่าการแปรสภาพของวัตถุนั้นจะเป็นไปตามการหมดไปของคุณลักษณะที่เป็นผลมาจากการแปรสภาพนั้น และตามคำกล่าวของอิหม่ามมุฮัมมัดอิบน์อับดุลอะซัน นักวิชาการฝ่ายอัล-ฮะนะฟียะฮ์จึงมีการแยกประเด็นออกมาว่า สุนัขที่ทำจากน้ำมันที่เป็นนะญิสนั้นเป็นสิ่งที่สะอาด

ดังนั้น นะญิส เมื่อแปรสภาพ คุณลักษณะและความหมายของมันเปลี่ยนไป มันก็ออกจากความเป็นนะญิส ทั้งนี้ เพราะนะญิสเป็นนามหรือชื่อของตัววัตถุที่มีคุณลักษณะเฉพาะและด้วยการที่มันไม่มีคุณลักษณะเดิมเหลืออยู่ ความเป็นนะญิสของมันก็หมดไปด้วย⁽¹⁾

สำหรับนักวิชาการฝ่ายฮันฟียะฮ์, อัล-มาลิกียะฮ์ และอัล-ฮะนาบิลียะฮ์ ถือว่า นะญิสอื่นจากสุราจะไม่กลายเป็นสิ่งสะอาดด้วยการแปรสภาพ แต่ฝ่ายอัล-มาลิกียะฮ์ ยกเว้นกรณีของขี้เถ้าและควันของสิ่งที่เป็นนะญิสว่า เป็นสิ่งที่สะอาดตามคำกล่าวที่ได้รับการยอมรับ (มุอ์ตะมัด)

ดร.ยูซุฟ อัล-กอรฏอวีย์ ได้ตอบคำถามเกี่ยวกับเอนไซม์ (Enzyme) ซึ่งเป็นสารอินทรีย์ที่มีโครงสร้างซับซ้อนประเภทโปรตีน มีปรากฏอยู่ในเซลล์ที่มีชีวิตของพืชและสัตว์ ทำหน้าที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาเคมีของกรรมวิธีต่างๆ ทางชีววิทยา เช่น การย่อยอาหาร การหมัก เป็นต้น ในอาหารบางประเภทมีเอนไซม์เป็นส่วนประกอบ จึงมีคำถามถึงข้อชี้ขาดของอาหารที่มีเอนไซม์ ซึ่งสกัดมาจากกระดุกหรือไขมันของสุกรว่าเป็นอย่างไร?

ดร.ยูซุฟ อัล-กอรฏอวีย์ ตอบว่า เอนไซม์ทั้งหมดที่ถูกสกัดนั้นเมื่อถูกสกัดมาจากกระดุกสุกรหรือไขมันของสุกร ก็มีไฉ่เป็นสิ่งที่ต้องห้ามอย่างที่คุณคนจำนวนมากเข้าใจกัน และส่วนหนึ่งในบรรดาสิ่งที่ได้รับการรับรองจากปวงประชาญ์ คือ เมื่อนะญิสได้แปรสภาพแล้ว ข้อชี้ขาดของมันก็เปลี่ยนไป ดังเช่นกรณีของสุราเมื่อเปลี่ยนสภาพเป็นน้ำส้มสายชูหรือนะญิสนั้นถูกเผาไหม้และกลายเป็นขี้เถ้าหรือเกลือได้ก็สิ้นกินนะญิสนั้น เช่นเมื่อสัตว์ตัวหนึ่งตายในบ่อเกลือ ถึงแม้ว่าสัตว์นั้นจะเป็นสุนัขหรือสุกรก็ตาม และเกลือได้ก็สิ้นกินสัตว์ที่ตายนั้นจนหมดสิ้นและสัตว์นั้นได้กลายเป็นเกลืออย่างสมบูรณ์ ความเป็นสุนัขหรือความเป็นสุกรนั้นก็หมดไป ไม่มีสภาพเดิมอยู่อีกแล้ว เหลือไว้เพียงความเป็นเกลือ คุณลักษณะของสุนัขหรือสุกรได้เปลี่ยนไปแล้ว เพราะข้อชี้ขาดจะผูกพันอยู่กับเหตุผลของมันว่ามีหรือไม่มี เราจึงกล่าวได้ว่า เราจะไม่วินิจฉัยสิ่งต่างๆ ตามที่มาของสิ่งเหล่านั้น เพราะที่มาของสุรา

(1) อัล-ฟิกฮุลอิสลามีย์ ว่า อะดิลละตุฮ์: ดร.วะฮ์บะฮ์ อัล-ฮุซัยลีย์ : 1/100

คืออูฐและสิ่งอื่นๆ ซึ่งเป็นที่อนุมัติตามศาสนบัญญัติ ครั้นเมื่อสุราแปรสภาพไปเป็นวัตถุออกฤทธิ์ที่ทำให้มึนเมา เราจึงชี้ขาดด้วยความเป็นสุราของสิ่งนั้นและความเป็นที่ต้องห้ามของมัน ดังนั้นเมื่อสุราแปรสภาพและกลายเป็นน้ำส้มสายชู เราจึงชี้ขาดด้วยความเป็นที่อนุมัติและความสะอาดของมัน

มีสิ่งมากมายซึ่งมีที่มาจากสุราที่แปรสภาพกลายเป็นสิ่งอื่นไปแล้ว ซึ่งไม่เหมือนที่มาเดิม จึงไม่ถือเป็นนะญีสอีกต่อไป และไม่ถือว่าสิ่งนั้นมีข้อชี้ขาดของเนื้อสุรซึ่งเป็นที่ต้องห้ามอีก เช่น วัตถุจำพวกเยลลี่ ซึ่งสกัดมาจากกระดูกสัตว์และบางที่ก็ปรากฏว่าเป็นกระดูกสุร เป็นต้น ผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน อาทิ

ดร.มุฮัมมัด อัล-ฮิวารี ได้ยืนยันว่า วัตถุหรือสสารนี้ได้แปรสภาพทางเคมีไปแล้ว เหมือนอย่างสบู่บางชนิด

ยาสีฟันและอื่นๆ ซึ่งมีที่มาจากสุรและคุณลักษณะแห่งความเป็นสุรเมื่อได้แปรสภาพทางเคมี คุณลักษณะความเป็นสุรนั้นจึงไม่มีเหลืออยู่อีกต่อไป (1)

ดังนั้น ตามทัศนะของนักวิชาการที่ถือว่าการแปรสภาพ (อิสติฮาละฮ์) เป็นสิ่งที่ทำให้นะญิสกลายเป็นสิ่งสะอาดได้ ไม่ว่าจะนะญิสนั้นจะเป็นสุรหรือไม่ก็ตาม เมื่อนะญิสนั้นแปรสภาพไปเป็นสสารที่มีโครงสร้างเป็นอย่างอื่นด้วยกระบวนการทางเคมี นะญิสนั้นก็กลายเป็นสิ่งอื่นที่มีใช้นะญิสอีกต่อไป ดังเช่นกรณีที่เกิดขึ้นกับสุราเมื่อสุราแปรสภาพเป็นน้ำส้มสายชู น้ำที่ผ่านกระบวนการทางเคมีและมีการกรองหลายครั้งจนกลับมาเป็นน้ำบริสุทธิ์ที่ปลอดภัยจากสารแขวนลอยเจือปนอยู่นั้นก็ย่อมเป็นสิ่งที่สะอาดในตัวของมันเองและทำให้สิ่งอื่นสะอาดได้ ซึ่งประเด็นปัญหาว่าด้วยการแปรสภาพของสสารโดยผ่านกระบวนการทางเคมีนี้เป็นสิ่งที่นักวิชาการในอดีตไม่เคยรู้จักมาก่อนถึงแม้ว่านักวิชาการในบางมัซฮับ เช่น อัล-ฮะนะฟียะฮ์ จะเคยระบุถึงสิ่งที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเรื่องที่เป็นปัญหาร่วมสมัยนี้ก็ตาม และการแปรสภาพนี้จำต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า นะญิสนั้นมีการแปรสภาพของคุณสมบัติและลักษณะเฉพาะของนะญิสเดิมจนหมดสิ้นโดยสมบูรณ์ภายหลังผ่านกระบวนการทางฟิสิกส์และเคมีแล้ว มิใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติบางส่วนเท่านั้น ดังนั้นจึงต้องจำแนกระหว่างการแปรสภาพ การรวมตัวของสสารโดยผ่านกระบวนการทางเคมีและการผสมออกจากกัน เพราะทั้งสามกรณีนี้มีความต่างกัน (2)

การพิจารณาเรื่องการแปรสภาพของนะญิสเป็นสิ่งสะอาดนั้นจำต้องพิจารณาเป็นกรณีๆ ไป กล่าวคือ ในกรณีของนะญิสที่จะนำเรื่องการแปรสภาพมาประกอบคำวินิจฉัยในเรื่องฮาลาลและฮารอมทั้งในส่วนการบริโภคและอุปโภคผลิตภัณฑ์ต่างๆ จะต้องมิใช่ะญิสที่นักวิชาการเห็นพ้องว่า

(1) พะตาวา มุอาคิเราะฮ์: ดร.ยูซุฟ อัล-กอรฎอวีย์ : 3/658

(2) มะวาด นะญิสะฮ์ ฟิลเมาะซาอ์ วัด-ดะวาล์: อับดุลฟิตตาฮฺ มะฮฺมูด อิดริส : หน้า 8-9

เป็นนะญิส เช่น สุกรหรือสัตว์ที่ห้ามบริโภค เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นการให้นำหนักแก่ทัศนะของนักวิชาการที่ระบุว่า การแปรสภาพของวัตถุหรือสสารที่เป็นนะญิสไม่ทำให้วัตถุหรือสสารที่เป็นนะญิสนั้นเป็นสิ่งที่สะอาด ซึ่งดังกล่าวเป็นทัศนะของนักนิติศาสตร์อิสลามส่วนใหญ่ที่มีหลักฐานชัดเจนและแข็งแรง

والله اعلم بالصواب

อาซิส พัทธ์คัมพล

จุฬาราชมนตรี

